

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

“Фінансово-бюджетний механізм забезпечення економічного розвитку”

Студента 2 курсу, 1м групи,
спеціальності 072

«Фінанси, банківська справа та страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»

Долгов Володимир
Владиславович

Науковий керівник
к.е.н., доцент

Козарезенко
Людмила
Володимирівна

Гарант освітньої програми
завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України
д.е.н., професор

Чугунов Ігор Якович

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	5
1.1. Сутність та структура фінансово-бюджетного механізму соціально-економічного розвитку.....	5
1.2. Концептуальні основи побудови фінансово-бюджетного механізму забезпечення економічного розвитку.....	8
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	13
2.1. Аналіз доходів Державного бюджету України.....	13
2.2. Аналіз видатків Державного бюджету України.....	17
2.3. Дефіцит Державного бюджету України.....	19
2.4. Міжбюджетні відносини.....	22
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	28
3.1. Проблеми та шляхи розвитку фінансово-бюджетного механізму забезпечення економічного розвитку.....	28
3.2. Ключові засади реформування бюджетного механізму забезпечення економічного розвитку.....	35
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	43
ДОДАТКИ.....	50

ВСТУП

Актуальність теми. Успіх ринкових реформ, які нині відбуваються в Україні, вирішальною мірою залежать від державного управління фінансами. Вся система управління фінансами базується на фінансовій політиці держави, та її важливій складовій – бюджетній політиці. Бюджетна політика постійно знаходиться в центрі уваги суспільства – вона є ключовою ланкою економічної політики держави, а саме від ступеня її раціональності залежать темпи розвитку промисловості, сільського господарства, транспорту, зв'язку та територій держави. Тому тема дослідження фінансово-бюджетного механізму забезпечення економічного розвитку являється надзвичайно актуальною та потребує подальшого обґрунтування.

Дослідженням проблемних аспектів забезпечення вдосконалення фінансово-бюджетного механізму забезпечення економічного розвитку займалися такі фахівці як: І. П. Адаменко, О. В. Величко, В. Г. Дем'янишин, І. І. Єфремова, Л.Є.Клець, О. М. Ковалюк, В. І. Лапшин, Л. Ю. Наумова, В. В. Прядко, Н. Я. Сокровольська, Ю. Д. Радіонов, О. В. Шишко, С. О. Шут та інші.

Актуальність і практичне значення питань щодо дослідження фінансово-бюджетного механізму забезпечення економічного розвитку зумовили вибір теми дипломної роботи, її мету, структуру та завдання.

Метою дипломної роботи є науково-теоретичне обґрунтування та визначення шляхів вдосконалення фінансово-бюджетного механізму забезпечення економічного розвитку.

Досягнення цієї мети зумовило необхідність вирішення таких основних **завдань:**

- визначити сутність та структуру фінансово-бюджетного механізму соціально-економічного розвитку;

- дослідити концептуальні основи побудови фінансово-бюджетного механізму забезпечення економічного розвитку;
- провести аналіз доходів Державного бюджету України ;
- проаналізувати видатки Державного бюджету України;
- дослідити дефіцит Державного бюджету України;
- визначити особливості міжбюджетних відносин;
- обґрунтувати проблеми та шляхи розвитку фінансово-бюджетного механізму забезпечення економічного розвитку;
- виявити ключові засади реформування бюджетного механізму забезпечення економічного розвитку.

Об'єктом дослідження є система фінансово-бюджетного механізму забезпечення економічного розвитку України.

Предметом дослідження є особливості вдосконалення фінансово-бюджетного механізму забезпечення економічного розвитку в Україні.

Методологічною основою проведеного дослідження є фундаментальні положення економічної теорії з проблем функціонування фінансово-бюджетного механізму забезпечення економічного розвитку, викладені у працях вітчизняних та зарубіжних учених. Загальний підхід до визначення суті предмету дослідження базується на основі системного аналізу. Для розкриття економічної суті явищ застосовано методи аналізу і синтезу, а також метод аналогії.

Інформаційну основу дипломної роботи становлять законодавчі та нормативно-правові акти Верховної Ради України, Конституція України, Бюджетний кодекс України, дані Офіційного сайту Державної казначейської служби України. У роботі також використано дані монографічних та періодичних видань, матеріали науково-практичних конференцій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

1.1. Сутність та структура фінансово-бюджетного механізму соціально-економічного розвитку

На сучасному етапі інституційних перетворень нагальною потребою є підвищення дієвості системи фінансово-бюджетного механізму у взаємозв'язку з трансформаційними економічними процесами та проведення фінансової політики відповідно до цілей і завдань суспільного розвитку. Важливість подальшого підвищення дієвості й ефективності фінансово-бюджетної політики зумовлена необхідністю врахування впливу внутрішніх і зовнішніх викликів у економічному середовищі, циклічності коливань економіки та стимулювання поступового відновлення позитивної динаміки економічного зростання. Активізація можливостей системи фінансово-бюджетного механізму потребує більш раціонального використання її регуляторного потенціалу, доцільності врахування євроінтеграційних процесів.

Фінансово-бюджетний механізм є однією зі складних та динамічних економічних категорій. Підходи до тлумачення категорії «фінансово-бюджетний механізм» відзначаються різним ступенем деталізації його складників [31, с. 54]. З одного боку, фінансово-бюджетний механізм – це сукупність форм, методів і заходів організації бюджетних відносин у державі, а з іншого – це практичне представлення фінансових відносин з метою досягнення відповідних цілей і завдань соціально-економічного розвитку держави.

Поняття «фінансово-бюджетний механізм» в українській науковій літературі застосовується досить широко щодо різних об'єктів спрямування

його дії. Наприклад, фінансово-бюджетний механізм, що забезпечує зростання суспільного добробуту, фінансово-бюджетний механізм фінансової стабілізації економіки тощо. Проте загальноприйнятого визначення цього поняття поки що не вироблено, що пояснюється різноманітністю суспільних явищ або проблем, до вирішення яких дослідники намагаються пристосувати структуру фінансово-бюджетного механізму. Проаналізувавши наукові здобутки та напрацювання вітчизняних вчених щодо трактування поняття «фінансово-бюджетний механізм», можна виокремити підходи до тлумачення загальної економічної суті цієї категорії (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Методичні підходи до визначення поняття «фінансово-бюджетний механізм»

№	Автори, джерело	Визначення
1	2	3
1	М.М. Артус, Н.М. Хижа [5, с. 53]	Сукупність засобів, які застосовує держава з метою організації бюджетних відносин та забезпечення належних умов для економічного і соціального розвитку.
2	О.М. Ковалюк [35, с. 205]	Сукупність форм і методів, важелів та інструментів мобілізації й використання бюджетних коштів.
3	М.І. Крупка [38, с. 67]	Сукупність способів і форм організації бюджетних відносин, що застосовуються суспільством з метою вирішення соціально-економічних проблем розвитку країни.
4	С.В. Ковальчук, І.В. Форкун [37, с. 212]	Сукупність способів організації бюджетних відносин, які застосовує держава з метою забезпечення належних умов для економічного і соціального розвитку.
5	О.М. Ковалюк [36, с. 277]	Система економічних заходів впливу на забезпечення мобілізації оптимальних обсягів фінансових ресурсів бюджету, їх найефективнішого розміщення і найекономнішого використання з метою забезпечення соціального-економічного розвитку суспільства, визначеного економічною політикою держави.
6	В. І. Лапшин [39, с. 41]	Механізм управління бюджетним процесом, реалізації на практиці функцій і принципів бюджетної системи та бюджетної політики на базі норм бюджетно-податкового права.
7	Л. Ю. Наумова [40, с. 20]	Система встановлених державою форм і методів організації бюджетних відносин.
8	Ю. Пасічник [42, с. 212]	Сукупність засобів, які застосовує держава з метою організації бюджетних відносин і забезпечення належних умов для економічного й соціального розвитку
9	Ю. Д. Радіонов [46, с. 19]	Сукупність засобів, які застосовує держава з метою організації бюджетних відносин та забезпечення належних умов для

	економічного й соціального розвитку.
--	--------------------------------------

Продовження табл. 1.1

1	2	3
10	К. М. Роменська [47, с. 102]	Сукупність певних видів бюджетних відносин, специфічних методів мобілізації та використання бюджетних коштів.
11	В. М. Федосов [60, с. 329]	Сукупність видів бюджетних відносин, гармонізація їх послідовності і взаємозв'язку у процесі формування та використання централізованого фонду грошових коштів держави.
12	О. В. Шишко [54, с. 52]	Сукупність методів, які застосовує держава з метою організації бюджетних відносин і забезпечення належних умов соціально-економічного розвитку.

Джерело: [5, с. 53; 35, с. 205; 38, с. 67; 37, с. 212; 36, с. 277; 39, с. 41; 40, с. 20; 42, с. 212; 46, с. 19; 47, с. 102; 60, с. 329; 54, с. 52]

З наведених вище трактувань бачимо, що деякі науковці розглядають фінансово-бюджетний механізм як цілісну систему організації та реалізації бюджетних відносин держави. Інші ж пояснюють сутність фінансово-бюджетного механізму через його структуру і вказують, що це сукупність фінансових форм, методів, важелів, інструментів, засобів, які використовує держава для організації бюджетних відносин з метою соціально-економічного розвитку суспільства. За своєю сутністю фінансово-бюджетний механізм відображає комплексну взаємодію нормативно-правового, організаційно-економічного, ресурсного забезпечення.

Для кращого розуміння суті фінансово-бюджетного механізму доцільно розглянути його функціональну структуру, а також визначити роль кожного з елементів у системі. Важливим складником механізму формування та реалізації бюджетної політики є його організаційне забезпечення, яке знаходить своє відображення в системі управління бюджетними коштами.

Вагомим завданням фінансово-бюджетної політики держави є забезпечення соціально-економічного розвитку країни. Це завдання вирішується шляхом реалізації управлінської функції органів влади. Виникає потреба в ефективному управлінні соціально-економічним розвитком, а відтак і у розробці ефективних інструментів управління. Одними з таких інструментів є програмування та стратегічне планування.

Отже, фінансово-бюджетний механізм відображає взаємодію бюджетних методів, інструментів і важелів, за допомогою яких відбувається розподіл та перерозподіл фінансових ресурсів держави, що сприяє соціально-економічному розвитку суспільства. Такий ефект від функціонування фінансово-бюджетного механізму може бути досягнутий за умови узгодженої взаємодії всіх його складників. При цьому варто враховувати, що виникнення нових завдань бюджетної політики повинно супроводжуватись зміною і самого фінансово-бюджетного механізму. Особливої уваги заслуговує процедура децентралізації, оскільки вона вимагає внесення законодавчих змін до принципів управління, формування фінансових ресурсів територіальних громад, регламентування механізму дії адміністративної системи.

1.2. Концептуальні основи побудови фінансово-бюджетного механізму забезпечення економічного розвитку

Наукові висновки та гіпотези, які знаходили відображення в наших попередніх публікаціях, свідчать, що сучасний бюджетний механізм не здатний забезпечити функціонування складного бюджетного процесу й працювати за принципом гнучкості ні на державному, ні на місцевому рівнях. Коригування (не кажучи вже про радикальну перебудову) бюджетного механізму відбувається досить довго, переважно через надмірну тривалість політичного та юридичного врегулювання питань на різних щаблях. Як наслідок, бюджетний механізм не в змозі своєчасно реагувати на динамічні зміни, які відбуваються в економічній системі, що знижує ефективність її функціонування.

Вирішення такого завдання неможливе без запровадження системи ефективної оцінки бюджетного механізму. Оцінка взаємозв'язку та взаємоузгодженості функціонування структурних елементів бюджетного механізму, сприятиме раціоналізації бюджетної системи, якісному

управлінню економікою та соціальною сферою, активізації підприємництва, зростанню добробуту населення. Усе це потребує системного комплексного дослідження науково-методичних засад та практичного інструментарію оцінки бюджетного механізму [6, с. 315].

У своїх дослідженнях А. В. Величко зазначає, що бюджетний механізм «представляє собою комплекс спеціально розроблених державою форм організації бюджетних відносин, а також способів та методів, що забезпечують перерозподіл фінансових ресурсів між різними сферами суспільної діяльності, галузями економіки і регіонами держави в інтересах задоволення загальнодержавних потреб» [19, с. 79].

Необхідність функціонування механізму реалізації всіх стадій бюджетного процесу, як сукупності методів, важелів, інструментів, інтегрованість яких у певному порядку та послідовності забезпечує можливість та здатність бюджету акумулювати ресурси із наявних та неявних джерел на основі застосування якісного правового та інформаційного забезпечення, а це, в свою чергу, зумовлює необхідність здійснення оцінки самого бюджетного механізму як важливої складової всього бюджетного процесу та бюджетної системи загалом. Зокрема, вітчизняний науковець І. Я Чугунов у своїх працях розкриває всю необхідність ефективного функціонування бюджетного механізму з метою забезпечення економічного розвитку, висвітлює аспекти регулюючої функції бюджетної системи [52, с. 5].

У контексті проведених наукових пошуків щодо оцінки бюджетного механізму [11, с. 98; 13, с. 73] встановлено, що значення та роль бюджетного механізму в сучасних умовах відіграє важливу роль у системі реалізації бюджетного процесу, відтак, перш ніж перейти до дослідження методів та способів оцінки бюджетного механізму, доцільним виглядає висунення кількох гіпотез, які, власне, сформулюють певні рамки цього та інших досліджень:

Гіпотеза 1. Бюджетний механізм, будучи елементом бюджетної системи, не є тотожним відображенням її стану. Бюджетний механізм вбирає в себе дію всіх економічних, соціальних, психологічних та фізико-математичних законів, відтак, окрім стану бюджетної системи, бюджетний механізм спроможний відображати (за умови коректної та повної оцінки) приховані можливості бюджетної системи та шляхи їх активізації.

Гіпотеза 2. Незважаючи на механістичну природу бюджетного механізму, як і будь-якого іншого механізму, бюджетний механізм не можна повною мірою оцінити виключно економіко-математичним апаратом. Така оцінка завжди матиме характер наближений до дійсного стану бюджетного механізму, а відтак і системи в цілому. Ця наближеність може як приховувати негативні тенденції, так і занижувати позитивні тренди.

Гіпотеза 3. Загальну оцінку ефективності бюджетного механізму необхідно здійснювати з урахуванням часу, за який бюджетний механізм спроможний пройти всі стадії бюджетного процесу, та простору, в якому він функціонує [59, с. 114].

Сучасні реалії функціонування бюджетної системи із складним її бюджетним процесом не сприяють реалізації принципу гнучкості в бюджетному механізмі. А враховуючи особливість вітчизняної системи, вести полеміку щодо гнучкості бюджетного механізму на місцевому рівні також не доводиться.

Гнучкість бюджетного механізму – здатність функціонуючого механізму повсякчас задовольняти багатовекторні цілі бюджетної політики, забезпечувати цілісність та неперервність бюджетного процесу, оперативно здійснювати переналаштування у відповідь на зміни середовища [8, с. 209].

Окремі гіпотези, безумовно, тісно переплітаються та мають значний рівень взаємозалежності, однак саме спроба такого погляду на бюджетний механізм дає змогу виявити нові економічні властивості цієї категорії. Сформований підхід до оцінки бюджетного механізму зумовлений кількома

специфічними особливостями, які притаманні бюджетному механізму, а саме:

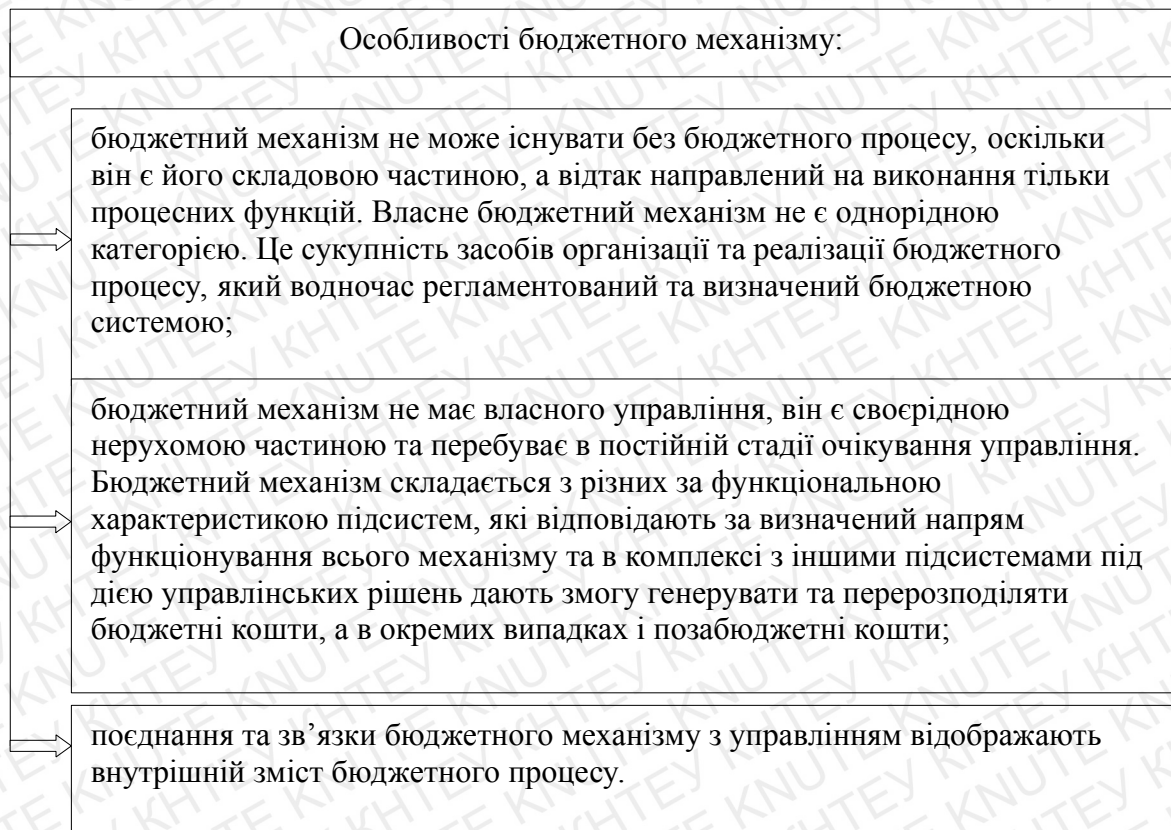

Рис. 1.1. Специфічні особливості, які притаманні бюджетному механізму

Джерело: [28, с. 523]

Маючи високий рівень гнучкості, бюджетний механізм не повинен втрачати своєї стійкості до різного роду загроз, як системно виникають у транзитних економіках. Слід зазначити, що запропонований підхід до оцінки бюджетного механізму є відкритим та може коригуватись залежно від специфічних умов функціонування бюджетного механізму або відповідно до цілей, які стоять перед дослідниками. Отже, усі параметри запропонованого підходу є динамічними та можуть видозмінюватись в залежно від потреб. Зазначений підхід є дещо спрощеним теоретичним відображенням основного бачення авторів стосовно напрямів оцінки бюджетного механізму. Для того, щоб надати дослідженню прикладного характеру, у наступних роботах буде проведено апробацію запропонованих нововведень [18, с. 127].

Проведене дослідження підштовхує нас до висновку, що сутнісна особливість функціонування бюджетного механізму в умовах динамічного розвитку економічних систем та наростаючих факторів ризику потребує системного та комплексного підходу до його вивчення. Сформовано концепційне бачення оцінки бюджетного механізму, виходячи з особливостей його функціонування. Бюджет будь-якого рівня представляє собою єдність політичної волі, правової процедури та економічного вибору. Ця єдність формалізується у процесі функціонування бюджетного механізму. Вважаємо, що запропоновані концептуальні підходи до бюджетного механізму дозволять впорядкувати термінологічний апарат за даною тематикою та більш ефективніше використовувати на практиці всі його структурні елементи.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз доходів Державного бюджету України

Вагомим елементом системи управління формуванням бюджетних ресурсів є виконання доходів бюджету. Планування і формування оптимального обсягу бюджетних коштів для забезпечення сталого фінансування захищених видатків бюджету є головними критеріями результативного бюджетного менеджменту в системі державного регулювання.

З огляду на аналіз динаміки виконання доходів зведеного, державного та місцевого бюджетів України за 2010–2017 рр., річний план по доходах зведеного бюджету у 2010 р. виконано лише по неподаткових надходженнях (0%) і цільових фондах (+21,7%); у 2011 р. – по податкових надходженнях (+1,2%) і неподаткових надходженнях (+1,6%); у 2012 р. – по неподаткових надходженнях (+7,4%); у 2013 р. – по доходах від урядів зарубіжних країн і міжнародних організацій (+50%), а також цільових фондах (0%); у 2014 р. – по доходах від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій (+1,9%); у 2015 р. – по податкових надходженнях (+2,2%) і неподаткових надходженнях (+8,1%); у 2016 р. – по неподаткових надходженнях (+7,3%); у 2017 р. – по податкових надходженнях (0,5%) і цільових фондах (+30,9%) (табл. 2.1).

У процесі дослідження динаміки виконання доходів державного бюджету України було встановлено, що річний план по доходах державного бюджету у 2010 р. виконано: лише по цільових фондах (+140%); у 2011 р. – по податкових надходженнях (+1,7%), офіційних трансфертах (+10,7%) і цільових фондах (0%); у 2012 р. – по неподаткових надходженнях (+ 1,1%),

офіційних трансфертах (+7,1%) і цільових фондах (+50%); у 2013 р. – по офіційних трансфертах (+72,2%) і цільових фондах (0%); у 2014 р. – по офіційних трансфертах (+240,9%) і цільових фондах (0%); у 2015 р. – по неподаткових надходженнях (+8,6%) та офіційних трансфертах (+16,6%); у 2016 р. – по неподаткових надходженнях (+8,9%) та офіційних трансфертах (+13,9%); у 2017 р. – по офіційних трансфертах (0%) і цільових фондах (+31,2%).

Таблиця 2.1

Динаміка виконання доходів зведеного, державного та місцевих бюджетів України за 2010–2017 рр., %

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Виконання доходів зведеного бюджету								
Податкові надходження	96,2	101,2	90,7	93,3	94,9	102,2	80,0	100,5
Неподаткові надходження	100,0	101,6	107,4	98,1	86,0	108,1	107,3	97,7
Доходи від операцій з капіталом	64,5	51,1	63,0	45,7	47,6	81,8	66,6	91,6
Від урядів зарубіжних країн і міжнародних організацій	42,8	77,7	25,0	150,0	101,9	37,2	33,3	84,2
Цільові фонди	121,7	90,9	133,3	100,0	83,3	30,0	7,2	130,9
Виконання доходів державного бюджету								
Податкові надходження	95,7	101,7	88,2	92,9	95,7	99,85	81,46	99,2
Неподаткові надходження	99,3	94,4	101,1	99,0	90,3	108,6	108,9	96,1
Доходи від операцій з капіталом	75,0	83,3	57,1	20,0	44,4	12,5	7,6	75,0
Офіційні трансферти	8,87	110,7	107,1	172,2	340,9	116,6	113,9	100,0
Цільові фонди	240,0	100,0	150,0	100,0	100,0	11,7	2,5	131,2
Виконання доходів місцевих бюджетів								
Податкові надходження	97,4	99,1	99,3	94,5	92,2	113,2	74,5	104,7
Неподаткові надходження	106,0	153,5	161,5	92,3	67,9	104,6	98,0	106,1
Доходи від операцій з капіталом	65,0	47,3	69,2	58,3	47,8	106,6	100,0	95,0
Офіційні трансферти	95,4	98,2	96,9	94,9	94,9	98,5	99,2	97,6
Цільові фонди	88,8	80,0	100,0	125,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: [63]

Дані таблиці демонструють, що річний план по доходах місцевих бюджетів України виконано: у 2010 р. по неподаткових надходженнях (+6,0%); у 2011 р. – по неподаткових надходженнях (+53,5%); у 2012 р. – по неподаткових надходженнях (+61,5%) і цільових фондах (0%); у 2013 р. – по цільових фондах (+25,0%); у 2014 р. – по цільових фондах (0%); у 2015 р. – по податкових надходженнях (+13,2%), неподаткових надходженнях (+4,6%), доходах від операцій з капіталом (+6,6%) і цільових фондах (0%); у 2016 р. – по доходах від операцій з капіталом (0%) і цільових фондах (0%); у 2017 р. – по податкових надходженнях (+4,7%), неподаткових надходженнях (+6,1%) і цільових фондах (0%).

З наведених даних можна зрозуміти, що протягом 2010–2017 рр. рівень бюджетної дисципліни щодо виконання доходів зведеного, державного та місцевих бюджетів України є низьким. Постала нагальна потреба в удосконаленні управління плануванням доходів державного бюджету. Перехід в Україні до середньострокового бюджетного планування має забезпечити стратегічний підхід до визначення пріоритетних заходів і відповідний розподіл бюджетних ресурсів. Також це зміцнить бюджетну дисципліну, адже визначатимуться і протягом наступних років відображатимуться наслідки поточної політики держави.

Найбільш сталими ваговими показниками характеризуються надходження ввізного мита, проте у 2016–2017 рр. все ж таки зафіксовано низхідну тенденцію аналізованих показників – на 0,27 в. п. знизилась частка мита у ВВП та на 1,02 в. п. – частка у доходах зведеного бюджету (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Фіскальна значимість податків на споживання в Україні, %

Платіж	2001-2005		2006-2010		2011-2015		2016-2018	
	Відсоток у:							
	ВВП	доходах	ВВП	доходах	ВВП	доходах	ВВП	доходах
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Подяки на споживання, в тому числі:	9.58	34.35	12.97	42.57	14.02	45.36	15.60	46.65
ПДВ	5.67	20.17	8.89	29.14	9.31	30.13	10.20	30.48

- з вироблених в країні товарів (робіт, послуг)	1.95	3.99	1.78	5.80	2.28	7.39	2.20	6.57
---	------	------	------	------	------	------	------	------

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9
- з імпортованих у країну товарів (робіт, послуг)	3.72	16.18	7.11	23.34	7.02	22.74	8.00	23.91
Акцизний податок	1.77	6.65	1.88	6.21	2.86	9.23	4.17	12.47
- з вироблених в країні підакцизних товарів	1.57	5.96	1.58	5.21	1.84	6.13	2.51	7.55
- з імпортованих у країну підакцизних товарів	0.19	0.69	0.30	0.99	0.81	2.69	1.65	4.92
Ввізне мито	1.09	3.96	1.07	3.49	1.09	3.47	0.82	2.45

Джерело: [63]

Отже, важливого значення при аналізі фіскальної значимості основної групи податків на споживання набуває питання оцінки структури їх надходжень за походженням товарів, робіт та послуг (внутрішніми та імпортованими). Отриманий результат слугуватиме індикатором стійкості податкової системи до циклічності, девальваційних ризиків, характеризуватиме технологічну спроможність вітчизняної економіки задовольнити споживчий попит економічних агентів. У 2001–2017 рр. за рахунок оподаткування імпортних операцій було забезпечено 69,6 % надходжень ПДВ, акцизного податку та ввізного мита. В 2016–2017 рр. середнє значення співвідношення обсягу надходжень цих податків до ВВП становило 10,4 %, що перевищує середнє значення показника у 2001–2017 рр. на 2,3 в. п. Поступове збільшення фіскальної значимості податків на споживання з імпорту та їх вагової участі у формуванні бюджетних доходів є позитивним у контексті залучення додаткового ресурсу для виконання державою своїх функцій та свідченням зростання результативності податкового і митного регулювання. Разом з тим, виявлена тенденція характеризує стан національної економіки, яка є емерджентною та потребує

суттєвих інвестицій для модернізації для генерування конкурентних технологій, товарів і послуг. Податки є своєрідним індикатором економічного розвитку країни та одночасно інструментом його регулювання. Трансформація підходу до структури та рівня оподаткування, сумісно з інституційними реформами, здатні поступово підняти рівень технологічності економіки та підвищити роль ендогенних факторів щодо підтримки процесів економічного зростання. Адже посилення залежності бюджетних надходжень від валютного курсу впливає на точність фіскального прогнозування і планування.

2.2. Аналіз видатків Державного бюджету України

Важливою складовою бюджетної політики є формування бюджетних видатків, призначення яких полягає в задоволенні необхідних потреб суспільства у розвитку економіки й соціальної сфери. Оптимальний розподіл та перерозподіл централізованого грошового фонду держави досягається за рахунок проведення ефективної державної політики у сфері видатків. Проведемо аналіз показників динаміки та структури бюджетних видатків в Україні за різними класифікаційними ознаками в динаміці.

У 2016 р., порівняно з показниками 2015 року найбільше зростання видатків у номінальному вираженні відбулося за такими напрямками (рис. 2.1). Найвищі показники виконання річного плану демонструють видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення (99,6 %), міжбюджетні трансферти (99,3 %), громадський порядок, безпеку та судову владу (98,8 %), духовний та фізичний розвиток (97,7 %), а також видатки на охорону здоров'я (97,2 %) (рис. 2.1).

Також доцільно відзначити, що упродовж 9 місяців 2017 року найкраще фінансувалися видатки на загальнодержавні функції (73,1% річного планового обсягу), міжбюджетні трансферти (72,8%), громадський порядок, безпеку та судову владу (65,4%). Дуже низьким є фінансування

видатків на житлово-комунальне господарство Цього року на зазначені цілі було витрачено 9,1 млрд. грн, або 23,3% від річного плану.

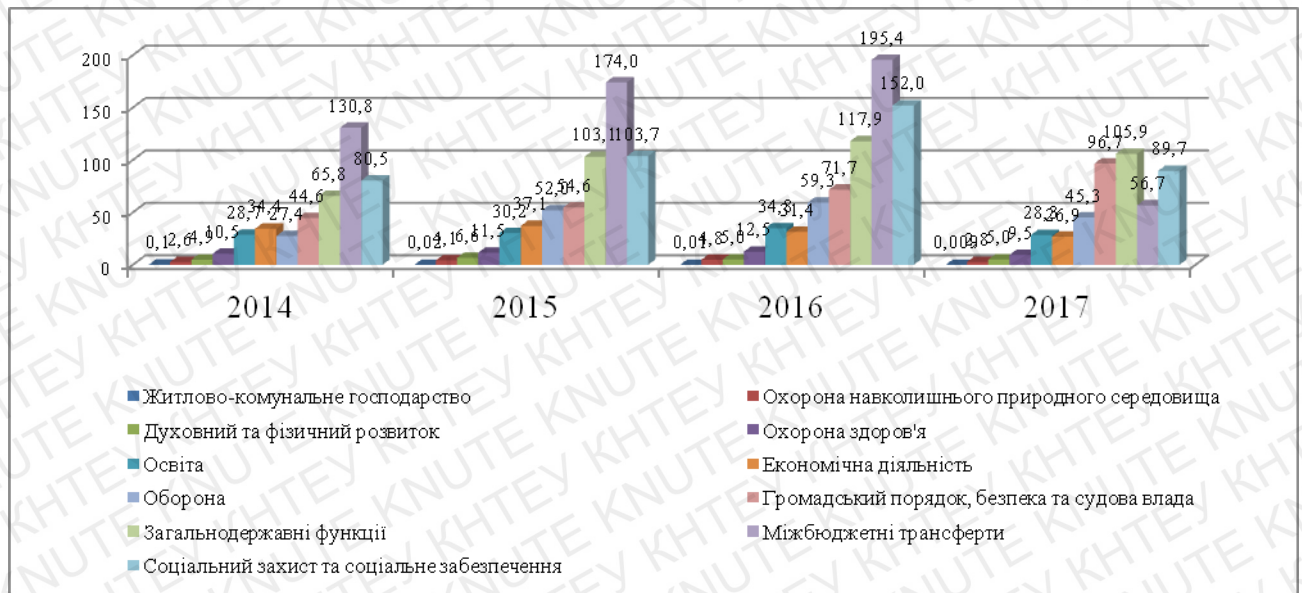

Рис. 2.1. Динаміка видатків Державного бюджету січень – вересень 2014–2017 рр. у розрізі функціональної класифікації

Джерело: [62]

Упродовж 2016 року приріст в абсолютному значенні спостерігається за більшістю видатків. Винятком є скорочення видатків на економічну діяльність, духовний та фізичний розвиток та житлово-комунальне господарство. Вони зменшилися порівняно з 2015 роком на 5,7 млрд. грн (15,4 %), 1,7 млрд. грн (25,1 %) та 9,0 млн. грн (41,8 %) відповідно [62].

Також доцільно зазначити, що упродовж січня – вересня 2017 року видатки соціального спрямування державного бюджету становили 132,4 млрд. грн, що менше минулорічного показника на 6,7 млрд. грн, або на 4,7 %. Рівень їх виконання становив 59,9 %, що на 6,6 в. п. нижче за минулорічний показник. Зменшення видатків соціального спрямування відбулось за рахунок зниження видатків на соціальний захист пенсіонерів на 16,4 млрд. грн, або на 16,5% від минулорічного показника. У структурі видатків протягом січня – вересня 2017 року, порівняно з відповідним періодом 2016 р., мають місце деякі зміни, як і в 2016 році, найбільша частка припадає на міжбюджетні трансферти (34,7 %) і вона збільшилася на 5,9 в. п. [62].

Отже, на основі проведеного аналізу динаміки обсягів та структури видаткової частини Державного бюджету, варто звернути увагу на ключових позиціях, дотримання яких є першочерговим при веденні бюджетної політики з позиції фінансування: забезпечити пропорційність темпів зростання дохідної та видаткової частин Державного бюджету України; не допустити диспропорцій та невиправданого зростання видаткової частини Державного бюджету, що призведе до дефіциту. Такий підхід матиме позитивний вплив на рівень збалансованості бюджету. Виправданим підходом в контексті управління бюджетним дефіцитом може бути лише капітальне фінансування, яке дозволить досягти позитивного економічного чи соціального ефекту в майбутніх періодах. Крім того, доцільно дотримуватися курсу на ринкову переорієнтацію, в основі якої є оптимізація обсягів та структури державної сфери економіки, що дозволить досягти підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів та нівелювання проявів незбалансованості Державного бюджету.

2.3. Дефіцит Державного бюджету України

У сучасних умовах світової глобалізації потрібно планувати і регулювати обсяг дефіциту бюджету, ефективно керувати ним та стимулювати його зменшення. Постійні державні кредити, несвоєчасні виплати можуть призвести до накопичення боргів.

Динаміка дефіциту державного бюджету представлена на рис. 2.2.

Хоча надходження Державного бюджету з кожним роком зростають (за весь період зростання склало 1,21 %), зростання видатків відбувається ще більшими темпами (1,34% за весь аналізований період), що, відповідно, негативно позначається на ефективності формування та використання державних фінансів.

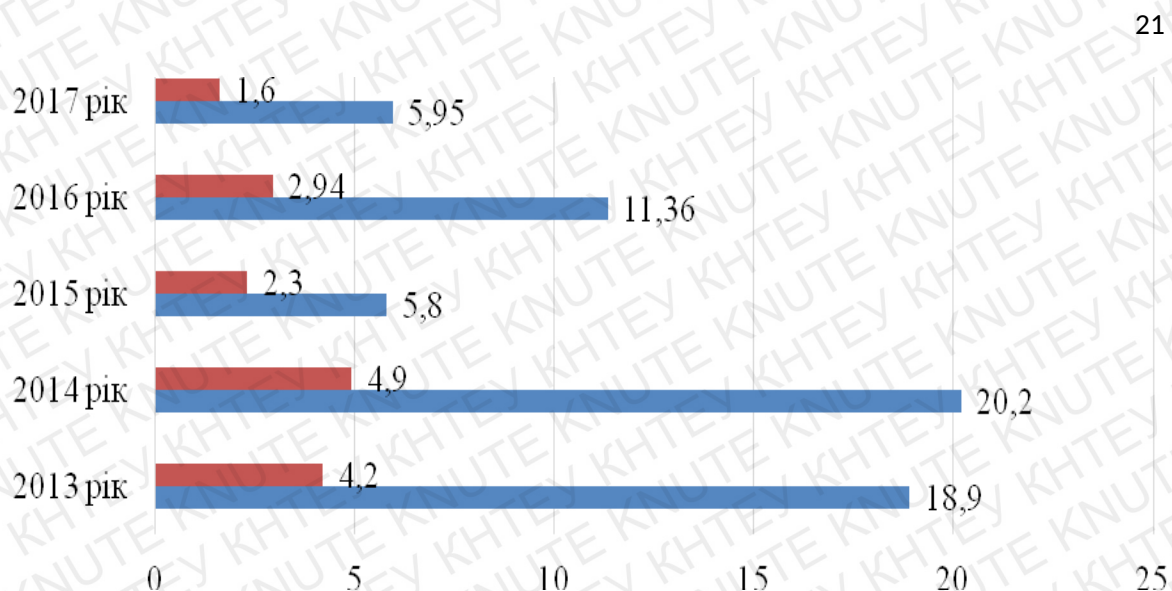

Рис. 2.2. Динаміка дефіциту Державного бюджету України

Джерело: [62]

Позитивним фактором у виконанні Державного бюджету можемо вважати фактичне виконання планових надходжень до нього у 2017 році у розмірі 99,6 %, тоді як у 2015–2016 роках було виконання планових надходжень на більш, ніж на 100%. Це пов'язано переважно зі змінами податкового законодавства у 2015 році, які привели до додаткових джерел наповнення бюджету.

Якщо розглядати ситуацію з місцевими бюджетами, то можна відзначити значно менший дефіцит порівняно з дефіцитом по Державному бюджету. Динаміка дефіциту місцевих бюджетів представлена на рис. 2.3.

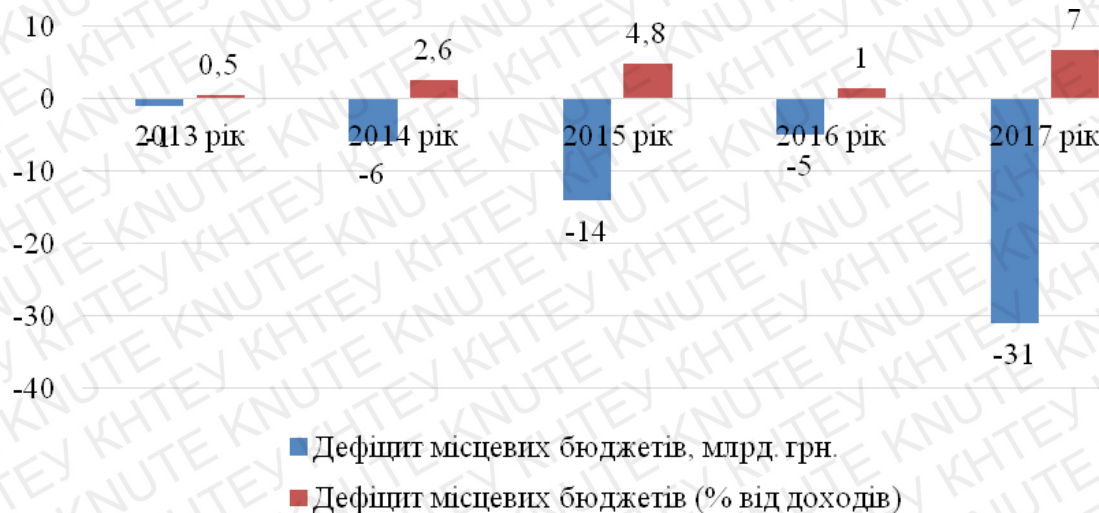

Рис. 2.3. Динаміка дефіциту місцевих бюджетів України

Джерело: [62]

Хоча також жодного року не спостерігалось профіциту бюджету, а у 2017 році дефіцит місцевих бюджетів мав найбільше значення за весь період – 14 млрд. грн., що склало 4,8% всіх надходжень місцевих бюджетів (і це під час проведеної в країні політики децентралізації, яка надала місцевим бюджетам більше повноважень та залишила на місцях більше фінансових ресурсів). Позитивною можна вважати ситуацію зростання доходів місцевих бюджетів за весь аналізований період на 107,69 % за одночасного зростання видатків всього на 122,73 %.

Динаміка дефіциту Зведеного бюджету України представлена на рис.

2.4.

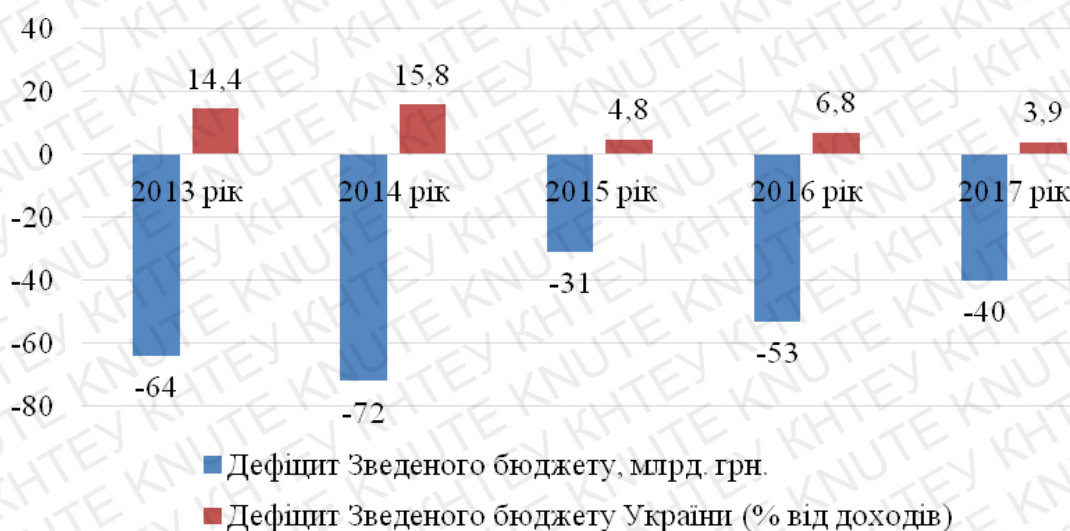

Рис. 2.4. Динаміка дефіциту Зведеного бюджету України

Джерело: [62]

Так, понад 13% видатків державного бюджету (або 3,9% від ВВП) спрямовується на виплату відсотків за боргом (для порівняння, видатки на медицину становлять 3,6% від ВВП). Ці кошти і не витрачаються державою для виконання своїх функцій, і не дозволяють зменшити рівень державних витрат. Якщо дефіцит перевищуватиме темпи зростання ВВП та фінансуватиметься запозиченнями, державний борг ще довгий час залишатиметься вище від межі безпеки [62].

Таким чином, на основі проведеного аналізу можна сказати, що загальне зростання доходів бюджетів всіх рівнів позитивно сприяло

скороченню дефіциту бюджетів. Так, за 2013-2017 роки дефіцит державного та зведеного бюджету у відсотках до доходів скоротився на 0,62 % та 72,66 % відповідно, але при цьому значно зріс дефіцит місцевих бюджетів з 0,5 % до 7 % на фоні проведеної реформи з бюджетної децентралізації. Загалом на 2018 передбачено дефіцит державного бюджету України 2,5%.

2.4. Міжбюджетні відносини

Одним із фінансових методів державного регулювання соціально-економічного розвитку окремих територій є регулювання міжбюджетних відносин. Міжбюджетні трансферти в Україні є основною формою реалізації міжбюджетних відносин і спрямовані на збалансування та вирівнювання фінансової спроможності відповідних бюджетів. До 2015 року в Україні були наявні такі основні форми міжбюджетних трансфертів, передбачені Бюджетним кодексом України: дотації вирівнювання; субвенції; кошти, що передаються до державного бюджету України та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів; інші дотації. Проте після прийняття змін до Податкового та Бюджетного кодексів України, затверджених Верховною Радою України 28 грудня 2014 року, використання цих видів трансфертів було призупинено.

Варто відзначити, що ефективне функціонування системи органів місцевого самоврядування неможливе без раціонального управління коштами місцевих бюджетів. За результатами аналізу такого критерію, як показник зростання місцевих бюджетів (Додаток А) було виявлено, що частка власних доходів місцевих бюджетів поступово зростала, починаючи з 2015 р.: збільшення на 1,1% у 2016 р. проти 2015 р. було найвищим, збільшення на 0,5% у 2017 р. порівняно з 2016 р. і збільшення на 0,4% прогнозного показника у 2018 р. проти 2017 р., що має відмітку 7,1%.

Згідно з внесеними змінами до Бюджетного кодексу України, міжбюджетні трансферти поділяються на [2]: базову дотацію – трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального

вирівнювання податкоспроможності територій; субвенції; реверсну дотацію – кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій; додаткові дотації (на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів унаслідок надання пільг, установлених державою). Такі зміни суттєво вплинули на механізм формування місцевих бюджетів. Важливим є те, що вирівнювання здійснюється не за видатками, а за доходами місцевих бюджетів.

Вирівнювання відбувається за двома податками: податком на прибуток підприємств для обласних бюджетів та податком на доходи фізичних осіб для бюджетів об'єднаних територіальних громад, бюджетів міст обласного значення, районів та обласних бюджетів. Варто відзначити, що 2017 рік є третім роком імплементації нової моделі міжбюджетних відносин, запровадженої у грудні 2014 року.

У 2017 році надійшло 502,1 млрд. грн., що на 37,2%, або на 136,1 млрд. грн., більше за відповідний показник 2016 року. Без урахування міжбюджетних трансфертів надійшло 229,5 млрд. грн., що на 58,9 млрд. грн., або на 34,5%, більше, ніж у 2016 році. У 2016 році надійшло 366,0 млрд. грн., що на 24,3%, або на 71,5 млрд. грн., більше за відповідний показник 2015 року. Без урахування міжбюджетних трансфертів надійшло 170,6 млрд. грн., що на 50,2 млрд. грн., або на 41,7%, більше, ніж у 2015 році. Виконання дохідної частини місцевих бюджетів характеризують дані, наведені у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка доходів місцевих бюджетів України за 2015–2017 роки

Доходи	Факт за 2015 р., млрд. грн.	Факт за 2016 р., млрд. грн.	Темп приросту 2016 р. до 2015 р., %	Факт за 2017 р., млрд. грн.	Темп приросту 2017 р. до 2016 р., %
1	2	3	4	5	6
Усього доходів місцевих бюджетів з урахуванням міжбюджетних трансфертів	294,5	366,0	24,3	502,1	37,2

Продовження табл. 2.3

1	2	3	4	5	6
Усього доходів місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів	120,5	170,6	41,7	229,5	34,5
Усього міжбюджетних трансфертів	173,9	195,4	12,3	272,6	39,5

Джерело: [61]

Як видно з даних табл. 2.3, доходи місцевих бюджетів зростають досить швидкими темпами. Однак доходи місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів зростають повільнішими темпами (34,5% у 2016 році), ніж загальна сума доходів місцевих бюджетів (37,2% у 2016 році), що свідчить про нарощування дохідної бази місцевих бюджетів за рахунок трансфертів, які надходять з державного бюджету. Дане явище протирічить основним ідеям бюджетної децентралізації – нарощення дохідної бази місцевих бюджетів за рахунок власних ресурсів.

У 2017 році було перераховано 272,6 млрд. грн. міжбюджетних трансфертів із державного бюджету до місцевих бюджетів, що на 39,5% більше даного показника за 2016 рік. Вказане явище є закономірним наслідком доволі високої інфляції та цілком очікуваним кроком центрального уряду в умовах загострення негативних наслідків фінансово-економічної кризи та недостатності бюджетного ресурсу на фінансування навіть соціальних видатків.

У 2017 році значно зросли обсяги міжбюджетних трансфертів до місцевих бюджетів (39,5% приросту) за рахунок введення нової додаткової дотації з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення переданих з державного охорони здоров'я у сумі 14,9 млрд. грн., нової субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію заходів, спрямованих на розвиток системи охорони здоров'я у сільській місцевості у сумі 4 млрд. грн. та збільшення всіх соціальних субвенцій. Тому варто зазначити, що і приріст доходів місцевих бюджетів у 2017 році був у більшій

мірі спричинений приростом трансфертів, ніж власних доходів місцевих бюджетів. Більш наглядно динаміку темпів приросту доходів місцевих бюджетів України за 2015-2017 роки представлено на рис. 2.5.

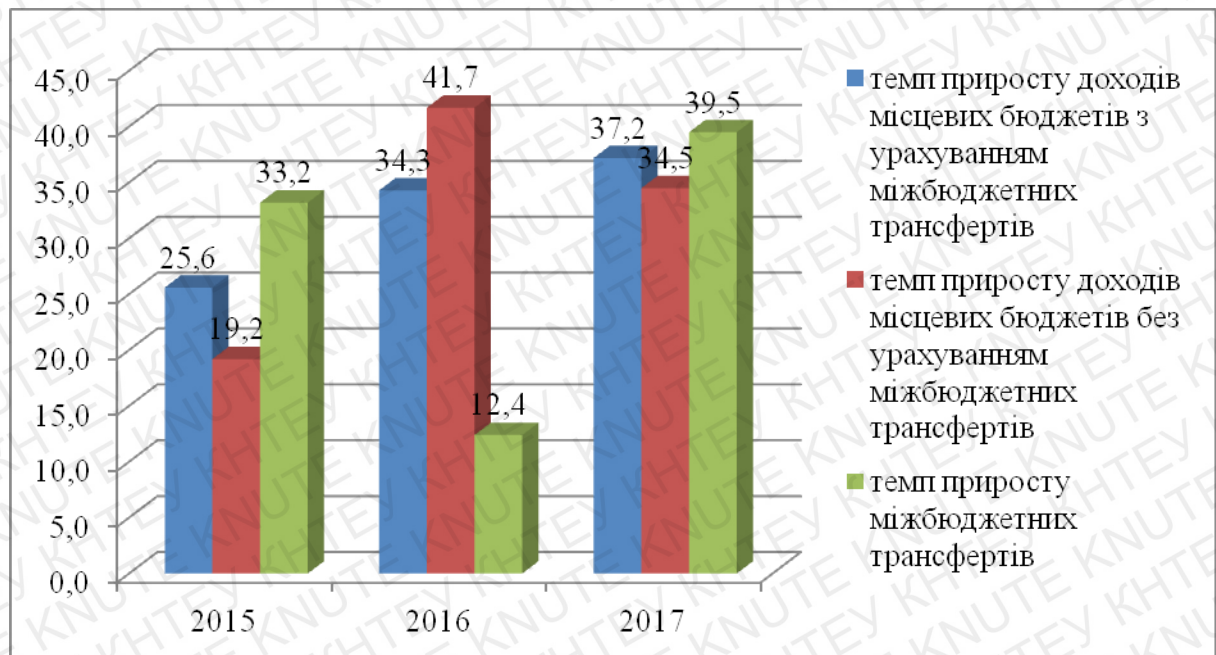

Рис. 2.5. Динаміка темпів приросту доходів місцевих бюджетів України у 2015-2017 роках

Джерело: [61]

Аналізуючи дані рис. 2.5, не спостерігаються чіткі результати бюджетної децентралізації, забезпечення самостійності місцевих бюджетів та не можливо спрогнозувати тенденції щодо їх розвитку. Така динаміка скоріше засвідчує «ручне» управління дохідною базою місцевих бюджетів. У 2015 році зі змінами, внесеними до Бюджетного кодексу України, дотації складають лише 2,8% усіх доходів місцевих бюджетів, або 4,2% обсягу офіційних трансфертів (табл. 2.4).

Запровадження у 2015 році надання з державного бюджету місцевим бюджетам, замість дотації вирівнювання, нових видів трансфертів призвело до звуження прав органів місцевого самоврядування щодо їх використання. У 2014 році видатки місцевих бюджетів на делеговані державою повноваження в галузях освіти й охорони здоров'я враховувалися при визначенні обсягу

міжбюджетних трансфертів, зокрема дотації вирівнювання, яка надавалася на вирівнювання дохідної спроможності місцевих бюджетів.

Таблиця 2.4

Структура міжбюджетних трансфертів місцевих бюджетів за 2015-2017 роки

Доходи	Факт за 2015 р., млрд. грн.	Питома вага, %	Факт за 2016 р., млрд. грн.	Питома вага, %	Факт за 2017 р., млрд. грн.	Питома вага, %
Усього міжбюджетних трансфертів, в т.ч.	173,9	100	195,4	100	272,6	100
Дотації, в т.ч.	7,3	4,2	6,8	3,5	22,0	8,1
Базова дотація	5,3	3,0	4,7	2,4	5,8	2,1
Стабілізаційна дотація	2	1,2	2	1,0	1,1	0,4
Дотація на утримання закладів освіти та охорони здоров'я	0	0,0	0	0,0	14,9	5,5
Субвенції, в т.ч.	166,6	95,8	188,6	96,5	250,6	91,9
Субвенція на виплату допомоги сім'ям з дітьми та інших допомог	41,9	24,1	47,2	24,2	51,6	18,9
Субвенція на виплату субсидій	19,1	11,0	46,3	23,7	72,3	26,5
Субвенція на підготовку робітничих кадрів	5,5	3,2	0	0,0	0	0,0
Освітня субвенція	44,1	25,4	44,5	22,8	51,5	18,9
Медична субвенція	46,2	26,6	44,4	22,7	56,2	20,6
Інші субвенції	9,8	5,6	6,3	3,2	19,2	7,0

Джерело: [61]

У 2015 році для оплати поточних видатків окремих типів навчальних і медичних закладів з державного бюджету надані медична, освітня субвенції та субвенція на підготовку робітничих кадрів у загальній сумі 95,8 млрд. грн., з них медична субвенція – 20,6% загальної суми, освітня – 18,9%. Зазначені субвенції становлять 21,4% доходів місцевих бюджетів. Оскільки субвенції використовуються на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про їх надання, органи місцевого самоврядування не можуть приймати рішення щодо використання субвенцій на інші видатки і впливати на обсяг виділених державою коштів [61].

Соціальні трансфerti є потужним інструментом перерозподілу доходів та способом реалізації перерозподільної політики держави. Традиційно у структурі трансфертів субвенції з соціального захисту населення займають значну частку. За 2017 рік вони становили 48,2% від усіх міжбюджетних трансфертів, що надійшли з державного бюджету (у 2015 році ця частка склала 36,4%). Решта міжбюджетних трансфертів, що надійшли з державного бюджету, у загальній структурі займають лише 6,2% у 2017 році проти 11,7% у 2015 році. Механічне збільшення частки соціальних трансфертів у структурі доходів не має пропорційної залежності зі ступенем нерівності у суспільстві. Недосконала політика надання соціальних трансфертів призвела до того, що соціальні виплати не зменшують, а навпаки, збільшують нерівність у розподілі доходів. На сьогодні в Україні надається перевага лише поточним, а не капітальним (цільовим) трансфертам [61].

Отже, у 2015 року з прийняттям нового Бюджетного кодексу України систему балансування замінено на систему бюджетного вирівнювання, завданням якої є виправлення наявних горизонтальних фіскальних дисбалансів за допомогою горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій залежно від рівня надходжень на одного жителя. Проведений аналіз показав, що з 2015 року в умовах запровадження з 1 січня змін до бюджетного і податкового законодавства щодо реформування міжбюджетних відносин у процесі ініційованої Кабінетом Міністрів України фінансової децентралізації, у доходах місцевих бюджетів високу питому вагу займають трансфerti, отримані з державного бюджету, що є негативним фактом і свідченням значної залежності місцевого самоврядування від дій і рішень центрального уряду, і відсутність економічно виваженої системи розподілу податків між бюджетами. А практика організації міжбюджетних відносин на основі положень Бюджетного кодексу України показала, що реальна самостійність місцевих бюджетів і подальший розвиток місцевого самоврядування не є фінансово забезпеченими.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

3.1. Проблеми та шляхи розвитку фінансово-бюджетного механізму забезпечення економічного розвитку

Успіх ринкових реформ, які нині відбуваються в Україні, вирішальною мірою залежать від державного управління фінансами. Вся система управління фінансами базується на фінансовій політиці держави, та її важливій складовій – бюджетній політиці. Бюджетна політика постійно знаходиться в центрі уваги суспільства – вона є ключовою ланкою економічної політики держави, а саме від ступеня її раціональності залежать темпи розвитку промисловості, сільського господарства, транспорту, зв'язку та територій держави.

Сьогодні основною метою стратегії макроекономічної політики є забезпечення умов стійкого довготривалого зростання, яке сприяло б структурно-інноваційній та соціальній переорієнтації економіки, формування сприятливою інвестиційного середовища. Це потребує збереження принципу пріоритетності макроекономічної стабілізації. Треба враховувати і зворотній зв'язок – залежність макроекономічної збалансованості від результативності політики економічного зростання. Досвід засвідчує, що надійна фінансова, бюджетна та грошова стабілізація без стабільного реального сектору економіки не можлива, вона може бути лише короткотерміною.

Тому одним із ключових завдань є трансформація бюджетних ресурсів у чинник ефективного, соціально орієнтованого економічного зростання, забезпечення переорієнтації бюджетною механізмом, перетворення його в ефективний інструмент соціально-економічної стратегії. Незбалансованість та низька ефективність державних фінансів, зокрема бюджету, що

зберігаються і під час економічного зростання, зумовлені системними помилками бюджетної політики, її суто фіскальною спрямованістю.

Слід виходити з того, що основою вирішення фінансових, у тому числі бюджетних проблем держави, головною передумовою соціальної та структурно-інноваційної переорієнтації економіки є першочергове зміцнення фінансів суб'єктів господарювання, інших юридичних осіб та домашніх господарств.

Практикою доведено, що без цього будь-які дії правового, економічного чи адміністративного характеру бажаного результату не дадуть. Слід рішуче йти на зниження податкового тиску, посилення захисту платників податків, максимальне спрощення процедури оподаткування, запровадження податкових стимулів інноваційної діяльності та накопичення капіталу.

Україна належить до держав з високим науковим потенціалом. Тому треба створити такі умови, які забезпечували б не лише примноження цього потенціалу, а насамперед максимальну його віддачу. Держава має стати безпосереднім провідником інноваційного розвитку, замовником та організатором досліджень і розробок на найсучасніших напрямках науково-технічного прогресу [29, с. 718].

В умовах економічного спаду з одного боку – постійно збільшувалися надходження до бюджету, з другого – бюджетні ресурси використовувалися переважно на споживання та заохочення імпорту. Це призводило до низки негативних наслідків, серед яких: збільшення податкового навантаження на суб'єктів господарювання, скорочення до небезпечного рівня видатків інвестиційного характеру, заохочення не забезпеченого пропозицією попиту на товари широкого вжитку, витіснення із внутрішнього ринку вітчизняного виробника. Усе це, разом із стрімким підвищенням цін на енергоресурси, безпосередньо вплинуло на фінансово – економічний стан суб'єктів підприємницької діяльності і, відповідно, призвело до сповільнення темпів економічного зростання.

Накопичення проблем економічного та соціального розвитку в Україні є наслідком недостатньо виваженого переходу до ринкової економіки. Під впливом радикальних прихильників ринкового фундаменталізму у здійсненні державної фінансової політики надії було покладено на результативність ще не сформованих ринкових механізмів та їх вплив на становлення ефективної економіки, що мало забезпечити розв'язання соціальних проблем. Заходи з різкого обмеження державного сектору економіки та регулювання її розвитку з боку державних органів управління спричинили некерований розвиток підприємництва в його найбільш викривлених формах.

Недосконалою та не виваженою виявилася й політика проведення приватизації в Україні: вона не спрямовувалась на забезпечення поступального розвитку економіки й розв'язання соціальних проблем. Представники бізнесу керувалися переважно ринковими інтересами, не націлюючись на здійснення структурної перебудови економіки. Другорядними для них були й питання соціального забезпечення працюючих. Розвиток підприємницької діяльності в Україні нерідко супроводжувався збільшенням активів за рахунок державної власності, забезпеченням прибутків шляхом обмеження рівня заробітної плати, приховування доходів від оподаткування, вивезенням одержаних доходів за кордон.

Для забезпечення поступального розвитку України урядові програми повинні спрямовуватись насамперед на розв'язання найгостріших проблем економічного та соціального розвитку, які накопичилися за останні роки. До таких, на наш погляд, належать складні соціальні проблеми; порівняно низький рівень економічного розвитку країни; нераціональна структура господарського комплексу й невисокий рівень конкурентоспроможності вітчизняних підприємств; значне навантаження на бюджет та державні цільові фонди із забезпечення фінансування соціальних програм [4, с. 28].

Важливо усвідомлювати, що оцінка бюджетного механізму за допомогою економіко-математичного апарату дає нам уявлення про стан

механізму в конкретний, доволі обмежений період часу; вже після цього ми екстраполюємо отриманий результат на весь період функціонування бюджетного механізму.

Зазвичай у дослідженнях проблемних питань бюджетної системи використовуються дані та показники бюджету на конкретний момент часу (на кінець або початок періоду) [17, с. 121]. Зазначимо, що для більшості категорій та явищ бюджетної системи використання такого підходу до оцінки є виправданим та об'єктивним, однак для категорії, яка постійно перебуває в русі, оцінка на основі даних конкретного часу буде не повною, оскільки вона не відображатиме процес, який відбувається. Отримані показники можуть характеризувати механізм узагальнено, як вже завершену дію, і практично не характеризують його як функціонуючий процес.

Оцінка бюджетного механізму повинна ґрунтуватись на певних принципах і методах, основні з яких є одночасно притаманні менш динамічним категоріям бюджетної системи. Формування основних принципів оцінки повинно відбуватися з урахуванням їх відповідності цілям, зв'язкам, правовому забезпеченню управління всім бюджетним процесом. У своїй практиці під час підбору інструментів оцінки бюджетного механізму ми спиратимемося на дослідження Н. В. Васюк [18, с. 126] та зважатимемо на такі принципи:

1. Принцип комплексності. Виходячи з того, що бюджетний механізм не має однорідної структури та може виступати як об'єктом, так суб'єктом управління, при формуванні показників його оцінки необхідно розглядати бюджетний механізм як єдине ціле. При цьому кожен з підсистем бюджетного механізму необхідно розглядати як систему, що також має свої складові елементи.

2. Принцип цілепокладання. Даний принцип полягає в тому, що під час підбору показників оцінки бюджетного механізму необхідно зважати на те, яким саме цілям слугує сам процес оцінки та якою мірою той чи інший показник відповідає визначеній цілі. Цілепокладання є якісним визначенням

мети і через це потребує конкретизації, для того, щоб була можливість передати установки мети оцінки бюджетного механізму його елементам.

3. Принцип повноти. Цей принцип означає, що формування апарату оцінки бюджетного механізму повинно охоплювати всі сфери діяльності керованого об'єкта, тобто він (апарат) повинен відображати всі функції управління, а також стан усіх стадій бюджетного процесу.

4. Принцип зворотного зв'язку. Цей принцип означає, що необхідна організація постійного та своєчасного надходження інформації до системи керування про стан керованого об'єкта. Тобто сформований апарат показників оцінки повинен бути зрозумілим та водночас інформативним, що забезпечить високу мобільність управління всім бюджетним процесом [14, с. 423].

Дотримання зазначених принципів під час формування бази показників оцінки бюджетного механізму дасть змогу здійснити об'єктивний та найповніший підбір інструментів оцінки механізму.

На практиці досить часто використовується підхід оцінки бюджетного механізму, який ґрунтується на оцінці показників ефективності використання бюджетних коштів. Зазначимо, що даний підхід є лишень одним із кількох напрямів оцінки бюджетного механізму, оскільки він характеризує вже досягнутий результат функціонування механізму. Іншими двома напрямками оцінки бюджетного механізму, на нашу думку, можуть бути оцінка гнучкості бюджетного механізму та оцінка рівня стійкості бюджетного механізму. В результаті тринаправленої оцінки бюджетного механізму ми маємо змогу оцінити як кількісну, так і якісну його характеристику.

Тому вважаємо за доцільне виділити у складі бюджетного механізму держави – бюджетний механізм соціально-економічного розвитку регіонів. Для цього побудуємо концептуальну модель бюджетного механізму. В першу чергу, у цій схемі доцільно виокремити інституційний (при дослідженні бюджету та бюджетної системи за організаційною побудовою й розглядаючи бюджет як правовий документ) та функціональний (при

дослідженні бюджету за формою як основного фінансового плану держави або за змістом як централізованого фонду грошових коштів держави) аспекти (рис. 3.1).

зацийні положення засоби під забезпечення функцій держави і регіонів, що регулюють бюджетні ви-

Рис. 3.1. Концептуальна модель бюджетного механізму

Джерело: [26, с. 57]

Так, бюджетний механізм має забезпечити можливість виконання державою покладених на неї функцій за допомогою управління бюджетними коштами. Практична модель реалізації бюджетної політики та модель практичного використання для забезпечення функціонування бюджетної системи країни, до функціональних аспектів бюджетного механізму відносимо: механізм бюджетного забезпечення та механізм бюджетного регулювання. Варто зауважити, що обидва механізми доповнюють один одного і розділити їх можна тільки в теорії. На практиці «бюджетне забезпечення одночасно виконує функцію регулювання так само, як

регулювання може здійснювати функцію бюджетного забезпечення» [15, с. 28].

На наш погляд, найскладнішою задачею для успішного проведення оцінки ефективності бюджетного механізму є визначення розміру мінімального, але не меншого, ніж рівень оптимального (допустимого), обмеження витрат на здійснення всіх заходів. Проте розрахунок даних норм для бюджетних показників дозволить обчислити відхилення обсягів отриманих фактичних показників від розрахованої норми, що, в свою чергу, дозволяє здійснити оцінку отриманого результату бюджетного показника та виявити ступінь його виконання або перевиконання.

З метою упередження негативних наслідків у бюджетній політиці на кожній із стадій бюджетного процесу мають бути оцінені досягнуті результати прийнятих рішень відповідно до поставленої мети і визначених завдань на наступний бюджетний рік. Аби бюджетна політика забезпечила економічне зростання, орієнтоване на підвищення якості життя громадян, потрібні відповідні важелі, а саме: створення адекватної матеріальної бази, яка є основою підвищення конкурентоспроможності бізнесу; зміцнення потенціалу вітчизняного товаровиробника й посилення його конкурентоспроможності; підвищення якості людського капіталу, залученого до виробничої та посередницької діяльності; створення адекватної розвитку ринкової економіки інфраструктури; підвищення стимулюючої ролі оплати праці.

У становленні соціальної ринкової економіки бюджетна політика відіграє важливу роль. Для забезпечення ефективного і стабільного економічного розвитку вона має бути спрямована на розв'язання таких важливих проблем, як проведення структурної перебудови господарського комплексу країни, створення адекватної ринковому розвитку інфраструктури, забезпечення економічного зростання за рахунок впровадження інновацій, проведення активної політики формування справедливих відносин між

бізнесом і найманими працівниками, що має стати основою забезпечення зростання доходів населення.

Таким чином, встановлення норм для показників може стати основою для визначення ефективності використання коштів бюджетів. Варто розуміти, що ефективність бюджетного механізму не означає ефективність бюджетних видатків, тому в ході реалізації бюджетний механізм необхідно постійно змінювати, щоб підвищити рівень ефективності; це, в свою чергу, об'єктивно підтверджує необхідність здійснювати оцінку гнучкості бюджетного механізму.

3.2. Ключові засади реформування бюджетного механізму забезпечення економічного розвитку

Визначальну роль у розвитку економічної системи країни відіграє система фінансово-бюджетного механізму, що є вагомим інструментом соціально-економічного розвитку суспільства, за допомогою якого держава має можливість здійснювати вплив на формування та використання фінансових ресурсів з метою задоволення суспільних потреб.

Фінансово-бюджетний механізм дозволяє регулювати економіку, стимулює виробничі й соціальні процеси та передбачає використання системи оподаткування і управління витратами з метою встановлення рівноваги на ринку. Так, якщо необхідно активізувати ділову активність і стимулювати попит, ставки оподаткування знижують, збільшують витрати з бюджету, що викликає зростання доходів і оживляє підприємницьку діяльність і навпаки. Складовими частинами фінансово-бюджетного механізму виступають: бюджетне планування і прогнозування, бюджетні показники, нормативи, норми, ліміти, резерви, стимули, інституційне забезпечення та система управління бюджетним процесом [43, с. 94].

Кожній складовій системі фінансово-бюджетного механізму відповідають свої функціональні особливості, обумовлені тими завданнями

та цілями, для вирішення яких призначені. Незважаючи на відносну самостійність, зазначені складові функціонують як єдине ціле. Саме взаємозв'язок дії всіх складових забезпечує синхронність функціонування фінансово-бюджетного механізму в цілому. Зокрема за допомогою фінансово-бюджетного механізму здійснюється розподіл і перерозподіл валового внутрішнього продукту відповідно до основних положень фінансової політики. На стадії фінансового планування і прогнозування визначаються фінансові можливості держави щодо забезпечення розвитку її економічної та соціальної сфери. Показники прогнозних розрахунків є основою для приведення в дію відповідних стимулів та різноманітних інструментів у формі пільг, санкцій та обмежень, що забезпечують розвиток економічної системи держави в заданому напрямі. Це можуть бути пільги з оподаткування, пільгове кредитування або видача дотацій на покриття збитків та інші. Державою можуть застосовуватися й інші фінансові інструменти, зокрема, обмежуючи ту чи іншу форму діяльності – відміна пільг, штрафи, додаткове оподаткування.

Однією із вагомих складових системи державного фінансового механізму є середньострокове бюджетне прогнозування, оскільки обґрунтовує напрями використання бюджетних коштів у майбутньому з урахуванням визначених цілей розвитку економіки та соціальної сфери держави. На сучасному етапі розробляються середньострокові програми, формується довгострокова стратегія розвитку країни, окремих галузей суспільного виробництва та складових фінансової системи, які закріплюються в затверджуваних документах у формі стратегій, концепцій, програм. Формування системи стратегічного фінансово-бюджетного прогнозування і планування сприяє визначенню довгострокових кількісно вимірюваних цілей, що дають характеристику очікуваному рівню розвитку соціальної сфери та економіки країни, та передбачає аналіз можливих альтернативних сценаріїв розвитку [37, с. 140].

Підвищення дієвості системи фінансово-фінансово-бюджетного механізму передбачає: встановлення для бюджетних інституцій системи цілей, завдань і результатів діяльності, що забезпечують реалізацію пріоритетів і цілей державної фінансової політики; застосування формалізованих методів оцінки повної вартості витратних зобов'язань; забезпечення самостійності, мотивації і відповідальності органів державної влади та місцевого самоврядування при плануванні і досягненні результатів використання бюджетних асигнувань в рамках встановлених фінансових обмежень; використання конкурентних принципів розподілу бюджетних коштів, зокрема з урахуванням досягнутих і планованих результатів використання бюджетних асигнувань. Основними передумовами досягнення якісного рівня здійснення фінансово-фінансово-бюджетного механізму є дієвість підходів щодо використання державних фінансових ресурсів, що сприятимуть реалізації основних пріоритетів соціально-економічного розвитку країни.

Для досягнення соціальної та економічної стабільності органи державної влади під час реалізації бюджетної політики використовують різноманітні системи форм і методів управління бюджетними відносинами держави. Для підвищення результативності функціонування фінансово-бюджетного механізму необхідна чітка нормативно-правова база. Зростаюча роль зовнішньоекономічної діяльності держави, динамічний розвиток фінансової системи потребує постійного удосконалення норм бюджетного законодавства.

Елементами правового забезпечення є нормативні акти. Визначення основних засад здійснення бюджетної політики на стадіях її планування, виконання та контролю відбувається в межах чинного законодавства. Базовим законом, який визначає засади бюджетної системи держави, особливості бюджетного процесу, є Бюджетний кодекс України, що набрав чинності з 1 січня 2011 р. [2].

Розроблення та прийняття Кодексу – необхідний та винятково важливий крок у процесі правового забезпечення ефективної та дієвої системи формування та використання фінансових ресурсів України. Бюджетний кодекс України є нормативно-правовим актом вищої юридичної сили. Цей документ складається із шести розділів, які визначають найсуттєвіші аспекти бюджетування в країні.

У Кодексі подається визначення базових термінів, що вживаються в бюджетних правовідносинах, визначено особливості формування дохідної частини, а також здійснення видатків як із державного, так і з місцевих бюджетів. Як вже згадувалося, на результативність бюджетної політики значною мірою впливає організаційне забезпечення, яке представлене учасниками бюджетного процесу. Саме у Кодексі визначено функціональні зв'язки та розподіл повноважень учасників, їхню відповідальність, заходи впливу за порушення ними бюджетного законодавства [2].

Важливу роль в ієрархії нормативно-правових актів у галузі бюджету відіграє щорічний Закон України «Про Державний бюджет України», який є найвагомішим серед фінансових законів, адже саме в ньому визначено основні показники бюджету на відповідний рік.

Особливістю затвердження закону про державний бюджет на один фінансовий рік є визначення у ньому параметрів бюджетних надходжень і видатків, регламентація фінансових правил взаємовідносин держави з громадянами, бізнесом, міжнародними організаціями та іншими країнами.

Відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 92 Конституції України Державний бюджет приймається у формі закону, але він є незвичайним законом. Головна мета формування бюджету знаходить своє відображення в реалізації затвердженого бюджету за доходами і видатками, за це відповідають державні органи в певних правових формах. Кінцевою стадією законодавчого процесу, пов'язаного зі звичайним законом, є стадія його прийняття. Однак із прийняттям закону про державний бюджет його дія не завершується і бюджетний процес продовжується [1].

У Законі про бюджет визначено обсяг бюджетних коштів, які розподіляються між розпорядниками бюджетних коштів для виконання покладених на них завдань. Незважаючи на проведення бюджетної реформи, прийняття Бюджетного кодексу, виконання норм бюджетного закону, багато проблем функціонування бюджетної системи залишаються нерозв'язаними. Необхідність внесення змін до нормативно-правових актів у бюджетній сфері насамперед зумовлена потребою підвищення фінансової незалежності місцевого самоврядування.

Запровадження нових механізмів міжбюджетних відносин, яке повинно поступово вирівнювати забезпеченість адміністративно-територіальних одиниць бюджетними коштами, не дає бажаних результатів, оскільки місцевим органам влади не завжди вистачає власних фінансових ресурсів.

Для досягнення соціальної та економічної стабільності органи державної влади під час реалізації бюджетної політики використовують різноманітні системи форм і методів управління бюджетними відносинами держави. Для підвищення результативності функціонування фінансово-бюджетного механізму необхідна чітка нормативно-правова база. Зростаюча роль зовнішньоекономічної діяльності держави, динамічний розвиток фінансової системи потребує постійного удосконалення норм бюджетного законодавства [42, с. 78].

Отже, запровадження нових механізмів міжбюджетних відносин, яке повинно поступово вирівнювати забезпеченість адміністративно-територіальних одиниць бюджетними коштами, не дає бажаних результатів, оскільки місцевим органам влади не завжди вистачає власних фінансових ресурсів.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Отже, за результатами проведеного дослідження варто зробити відповідні висновки:

- Зазначено, що фінансово-бюджетний механізм відображає взаємодію бюджетних методів, інструментів і важелів, за допомогою яких відбувається розподіл та перерозподіл фінансових ресурсів держави, що сприяє соціально-економічному розвитку суспільства. Такий ефект від функціонування фінансово-бюджетного механізму може бути досягнутий за умови узгодженої взаємодії всіх його складників. При цьому варто враховувати, що виникнення нових завдань бюджетної політики повинно супроводжуватись зміною і самого фінансово-бюджетного механізму. Особливої уваги заслуговує процедура децентралізації, оскільки вона вимагає внесення законодавчих змін до принципів управління, формування фінансових ресурсів територіальних громад, регламентування механізму дії адміністративної системи.

- Досліджено, що сутнісна особливість функціонування бюджетного механізму в умовах динамічного розвитку економічних систем та наростаючих факторів ризику потребує системного та комплексного підходу до його вивчення. Сформовано концепційне бачення оцінки бюджетного механізму, виходячи з особливостей його функціонування. Бюджет будь-якого рівня представляє собою єдність політичної волі, правової процедури та економічного вибору. Ця єдність формалізується у процесі функціонування бюджетного механізму. Вважаємо, що запропоновані концептуальні підходи до бюджетного механізму дозволять впорядкувати термінологічний апарат за даною тематикою та більш ефективніше використовувати на практиці всі його структурні елементи.

- Досліджено, що річний план по доходах місцевих бюджетів України виконано: у 2010 р. по неподаткових надходженнях (+ 6,0%); у 2011 р. – по

неподаткових надходженнях (+53,5%); у 2012 р. – по неподаткових надходженнях (+ 61,5%) і цільових фондах (0%); у 2013 р. – по цільових фондах (+ 25,0%); у 2014 р. – по цільових фондах (0%); у 2015 р. – по податкових надходженнях (+13,2%), неподаткових надходженнях (+ 4,6%), доходах від операцій з капіталом (+ 6,6%) і цільових фондах (0%); у 2016 р. – по доходах від операцій з капіталом (0%) і цільових фондах (0%); у 2017 р. – по податкових надходженнях (+ 4,7%), неподаткових надходженнях (+6,1%) і цільових фондах (0%).

- Проаналізовано, що протягом 2016 року приріст в абсолютному значенні спостерігається за більшістю видатків. Винятком є скорочення видатків на економічну діяльність, духовний та фізичний розвиток та житлово-комунальне господарство. Вони зменшилися порівняно з 2015 роком на 5,7 млрд. грн (15,4 %), 1,7 млрд. грн (25,1 %) та 9,0 млн. грн (41,8 %) відповідно. Так, упродовж 9 місяців 2017 року найкраще фінансувалися видатки на загальнодержавні функції (73,1% річного планового обсягу), міжбюджетні трансферти (72,8%), громадський порядок, безпеку та судову владу (65,4%). Дуже низьким є фінансування видатків на житлово-комунальне господарство Цього року на зазначені цілі було витрачено 9,1 млрд. грн, або 23,3% від річного плану.

- Виявлено, що загальне зростання доходів бюджетів всіх рівнів позитивно сприяло скороченню дефіциту бюджетів. Так, за 2013-2017 роки дефіцит державного та зведеного бюджету у відсотках до доходів скоротився на 0,62 % та 72,66 % відповідно, але при цьому значно зріс дефіцит місцевих бюджетів з 0,5 % до 7 % на фоні проведеної реформи з бюджетної децентралізації. Загалом на 2018 передбачено дефіцит державного бюджету України 2,5%.

- Досліджено, що соціальні трансферти є потужним інструментом перерозподілу доходів та способом реалізації перерозподільної політики держави. Традиційно у структурі трансфертів субвенції з соціального захисту населення займають значну частку. За 2017 рік вони становили 48,2% від усіх

міжбюджетних трансфертів, що надійшли з державного бюджету (у 2015 році ця частка склала 36,4%). Решта міжбюджетних трансфертів, що надійшли з державного бюджету, у загальній структурі займають лише 6,2% у 2017 році проти 11,7% у 2015 році. Механічне збільшення частки соціальних трансфертів у структурі доходів не має пропорційної залежності зі ступенем нерівності у суспільстві.

- Зазначено, що з метою упередження негативних наслідків у бюджетній політиці на кожній із стадій бюджетного процесу мають бути оцінені досягнуті результати прийнятих рішень відповідно до поставленої мети і визначених завдань на наступний бюджетний рік. Аби бюджетна політика забезпечила економічне зростання, орієнтоване на підвищення якості життя громадян, потрібні відповідні важелі, а саме: створення адекватної матеріальної бази, яка є основою підвищення конкурентоспроможності бізнесу; зміцнення потенціалу вітчизняного товаровиробника й посилення його конкурентоспроможності; підвищення якості людського капіталу, залученого до виробничої та посередницької діяльності; створення адекватної розвиткові ринкової економіки інфраструктури; підвищення стимулюючої ролі оплати праці.

- Виявлено, що для досягнення соціальної та економічної стабільності органи державної влади під час реалізації бюджетної політики використовують різноманітні системи форм і методів управління бюджетними відносинами держави. Для підвищення результативності функціонування фінансово-бюджетного механізму необхідна чітка нормативно-правова база. Зростаюча роль зовнішньоекономічної діяльності держави, динамічний розвиток фінансової системи потребує постійного удосконалення норм бюджетного законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996р. – К.: Офіційне видавництво Верховної Ради України, 1996. – 115 с.
2. Бюджетний кодекс України із змінами і доповненнями: затверджений Законом України № 2456-VI від 08.07.2010р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
3. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
4. Адаменко І. П. Напрями підвищення дієвості системи фінансово-бюджетного регулювання / І. П. Адаменко // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 18. – С. 27-32.
5. Артус М.М. Бюджетна система України : навч. посіб. / М.М. Артус, Н.М. Хижа. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 220 с.
6. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: вступ до фінансової науки: підручник / Шарль Бланкарт : за наук. ред. та перед. В. М. Федосова ; пер. з нім. С. І. Терещенко, О. О. Терещенка. – К. : Либідь, 2000. – 653 с.
7. Бюджетна політика в Україні в умовах ризиків сповільнення економічної динаміки : аналіт. доп. / О. О. Молдован, С. О. Біла, О. В. Шевченко, М. О. Кушнір [та ін.]. – К. : НІСД, 2012. – 80 с.
8. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: у 6 т. / [редкол.: М.Я. Азаров, (голова) та ін.]. –К.: НДФІ, 2004. Т. 1: Пріоритети бюджетної політики та економічне зростання в Україні / [М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, В. М. Геєць (кер. авт. кол.) та ін.]. – 2004. – 640 с.

9. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: у 6 т. / [редкол.: М. Я. Азаров, (голова) та ін.]. –К.: НДФІ, 2004. Т. 2: Соціальна спрямованість бюджетної політики / [М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, Е. М. Лібанова та ін.]. – 2004. – 376 с.
10. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: у 6 т. / [редкол.: М. Я. Азаров, (голова) та ін.]. –К.: НДФІ, 2004. Т. 3: Розвиток системи податків як основи зміцнення державних фінансів / [М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, Т. І. Єфименко та ін.]. – 2004. – 308 с.
11. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: у 6 т. / [редкол.: М. Я. Азаров, (голова) та ін.]. –К.: НДФІ, 2004. Т. 4: Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі / [М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, О. І. Амоша (кер. авт. кол.) та ін.]. –2004. –368 с.
12. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: у 6 т. / [редкол.: М. Я. Азаров, (голова) та ін.]. –К.: НДФІ, 2004. Т. 5: Реформування міжбюджетних відносин і зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування / [М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, В. Г. Бодров та ін.]. –2004. – 400 с.
13. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: у 6 т. / [редкол.: М. Я. Азаров, (голова) та ін.]. –К.: НДФІ, 2004. Т. 6: Підвищення ефективності боргової політики держави / [М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, О. І. Барановський та ін.]. – 2004. – 348 с.
14. Бюджетний менеджмент : підручник / В.Федосов, В.Опарін, Л.Сафонова та ін.; за заг ред. В.Федосова. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.
15. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2012 рік / [Зубенко В.В., Самчинська І.В., Рудик А.Ю. та ін.]. –ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ –ІІ впровадження», USAID. – К., 2013. – 73 с.

16. Б'юкенен Дж. М. Суспільні фінанси і суспільний вибір: два протилежних бачення держави / М. Дж. Б'юкенен, Р. А. Масгрейв ; [пер. з англ. А. Іщенка]. – К. : Вид. дім «КиєвоМогилянська академія», 2004. – 175 с.
17. Василик Д.О. Бюджетний механізм та його економічна сутність // Проблеми розвитку державних і місцевих фінансів. Наук.-теорет. конф., Київ, 10–11 квітня. 2003 р./ Редкол.: Т.І. Єфименко (голова) та ін. –К.: НДФІ, 2003. – 412 с.
18. Васюк Н. В. Формування механізму стійкого розвитку машинобудівних підприємств / Н. В. Васюк // Інноваційна економіка. – 2012. – № 10. – С. 125–128.
19. Величко О. В. Бюджетний механізм забезпечення розвитку соціальної інфраструктури / О. В. Величко // Економічний вісник Донбасу. – 2013. – № 2. – С. 79–86.
20. Гаретовский Н. В. Финансы социалистического общества : учебное изд. доп. и перероб. – М. : Инстт новой экономики, 2002. – 402 с.
21. Геець В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку [монографія] / В.М.Геець. – К.: ІЕП НАНУ, 2009.– 864 с.
22. Гнатів О. Г. Фіскальна політика – інструмент державного регулювання розвитку регіонів / О. Г. Гнатів, М. В. Ливдар // Сучасні проблеми економіки та управління: матеріали другої міжнародної науково-практичної конференції,присвяченої відзначенню 70–річчя з дня народження В. Чорновола. (м. Львів, 7 грудня 2007 року). – Львів: Апріорі, 2008. – С. 368–370.
23. Дем'янишин В. Г. Проблемні аспекти бюджетного планування в Україні / Дем'янишин В. Г. // Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах світової економічної кризи: матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, 15 квітня 2009 р. / Міністерство освіти і науки України, Тернопільський національний економічний університет [та ін.]. – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – С. 26-31.

24. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: монографія / Дем'янишин В. Г. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 496 с.

25. Дем'янишин В. Г. Шляхи удосконалення бюджетного планування в Україні / Дем'янишин В. Г. // Економіка: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць / відп. ред. А. А. Покотілов. [Випуск 250: В 9 т. –Т. VIII]. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – С.1894-1900.

26. Дем'янишин В. Теоретичні засади бюджетного механізму держави / Дем'янишин В. // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2008. – №1. – С. 56-67.

27. Демків О.І. Вплив фінансової кризи на бюджети органів місцевого самоврядування (на прикладі Львівської області) / О.І.Демків // Фінанси України. – 2011. – № 8. – С. 76-89.

28. Державна фінансова політика та прогнозування доходів бюджету / М. Я. Азаров, Т.І. Єфименко [та ін.] ; голова ред. кол. М. Я. Азаров. – Науково-дослідний фінансовий ін-т при Міністерстві фінансів України. – К. : НДФІ, 2004. – 712 с.

29. Державний бюджет і бюджетна стратегія в умовах економічних реформ : Стабілізація та сталий розвиток в умовах реформування економіки України / ДННУ «Академія фінансового управління»; за заг. ред. М.Я.Азарова. – К., 2011. – Т.2 Бюджетна стратегія і державний бюджет 2012: збалансованість, прозорість, реалістичність. – 2011. – 912 с.

30. Жук М. В. Альтернативи регіонального розвитку в Україні в контексті інтеграції у світове господарство / М. В. Жук // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 12. – С. 102-109.

31. Засади формування бюджетної політики держави : наук. монографія / М.М.Єрмошенко, С.А.Єрохін, І.О.Плужніков, Л.М.Бабич, А.М.Соколовська, Ю.В.Чередниченко ; за наук. ред. д.е.н., проф. М.М.Єрмошенка. – К. : НАУ, 2003. – 284 с.

32. Зварич О.В. Середньострокове прогнозування доходів бюджету та їх взаємозв'язок з макроекономічними показниками / О.В.Зварич // Фінанси України. – 2011. – № 8. – С. 59-76.
33. Кириленко О.П. Удосконалення практики розроблення бюджетних резолюцій / Кириленко О. П. // Фінанси України – 2007. – № 2. – С. 3–12.
34. Клець Л.Є. Бюджетний менеджмент : навчальний посібник / Л.Є.Клець. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 640 с.
35. Ковалюк О.М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики) : Монографія / О. М. Ковалюк. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2002. –396 с.
36. Ковалюк О.М. Фінансовий механізм організації економіки України: проблеми теорії і практики / О.М. Ковалюк. – Л. : Вид. центр. ЛНУ, 2002. – С. 277.
37. Ковальчук С.В. Фінанси : навчальний посібник / С.В. Ковальчук, І.В. Форкун. – Львів : Новий Світ–2000, 2006. – 568 с.
38. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / М. І. Крупка. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2001. – 608 с.
39. Лапшин В.І. Застосування методу аналізу ієрархій у програмно-цільовому методі бюджетування / В.І.Лапшин, В.М.Кузніченко // Фінанси України. –2011. – № 5. – С. 40-46.
40. Наумова Л. Ю. Бюджетний механізм фінансової стабілізації економіки / Л. Ю. Наумова // Фінанси України. – 2003. – № 4. – С. 20.
41. Панасюк Л.В. До питання про формування джерел фінансового забезпечення виконання функцій органами місцевої влади / Л.В.Панасюк // Економіка та держава. –2008. –№ 2. –С. 24–26.
42. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України та зарубіжних країн / Ю. В. Пасічник. – К. : Знання-Прес, 2002. – 495 с.

43. Погоріла І. І., Баєтул Г. П. Інтеграційне забезпечення функціонування елементів бюджетного механізму (нормативно-правового та організаційного) / І. І. Погоріла, Г. П. Баєтул // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2017. – Випуск 13. – Частина 2. – С. 92-95.

44. Прядко В. В. Гносеологічні аспекти функціонування бюджетного механізму / В. В. Прядко, Н. Я. Сокровольська // Економічний часопис XXI : науковий журнал. – 2014. – № 11–12. – С. 53–56.

45. Радіонов Ю.Д. Проблема ефективності використання бюджетних коштів / Ю.Д.Радіонов // Фінанси України. –2011. – № 5. – С. 47-55.

46. Радіонова І.Ф. Фінансова природа економічних коливань: зміст і моделювання / І.Ф.Радіонова // Фінанси України. – 2011. – № 3. – С. 19-34.

47. Роменська К. М., Лисяк Л. В. Напрями підвищення ефективності використання коштів місцевих бюджетів України / К. М. Роменська, Л. В. Лисяк // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка. – 2014. – № 156. – С. 100–105.

48. Сивкова С. В. Концептуальный подход к формированию механизма управления конкурентоспособностью санаторнокурортных организаций. / С. В. Сивкова // Проблемы современной экономики. – 2006. – № 1. – С.44–50.

49. Сокровольська Н. Я., Олексин А. Г. Концептуальні підходи до оцінки бюджетного механізму / Н. Я. Сокровольська, А. Г. Олексин // Гроші, фінанси та кредит. – 2015. – № 9-10. – С. 64-67.

50. Федосов В. М. Бюджетний менеджмент : підручник / За заг. ред. В. М. Федосов. – К. : КНЕУ, 2004. – 832 с.

51. Фінашина Г. В. Механізм сільськогосподарської кооперації: сутність, структура та особливості функціонування / Г. В. Фінашина // Вісник ЖНАЕУ. – 2011. – № 1 (28). – Т. 2. – С. 170–179.

52. Чугунов І. Я. Інституційна архітектура бюджетної системи / І. Я. Чугунов // Фінанси України. – 2008. – № 11. – С. 3–10.

53. Шевчук О.В. Вплив бюджету на макроекономічні показники / В.О.Шевчук, Р.І.Копич //Фінанси України. – 2010. – № 3. – С. 3-12.
54. Шишко О.В. Напрями розвитку системи міжбюджетних відносин України в середньостроковій перспективі / О.В.Шишко // Фінанси України. – 2011. – № 7. – С. 51-61.
55. Шишко О.В. Проблемні питання методики розподілу коштів державного фонду регіонального розвитку / О.В.Шишко // Фінанси України. –2012. – № 6. – С. 30-43.
56. Щегульская Л. И. Отлаженный механизм повышения эффективности бюджетных расходов в г. Нефтеюганске / Л. И. Щегульская // Финансы. – 2013. – № 3. – С. 19–21.
57. Шут С. О. Планування та бюджетування державних капітальних вкладень на місцевому рівні [Електронний ресурс] / С. О. Шут // Ефективна економіка: наук. вісн. – Вип. 6. – Дніпропетровськ: ДДАУ, 2013. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/>
58. Юрій С.І. Антологія бюджетного механізму : монографія / С.І. Юрій, В.Г. Дем'янишин, Я.М. Буздуган. – Тернопіль : Економічна думка, 2001. – 250 с.
59. Ярошенко Ф. О. Реформування бюджетної системи України на інноваційних засадах: монографія / колектив авторів [заг. редакція Ф. О. Ярошенка]. –К.: Міністерство фінансів України, 2010. – 544 с.
60. Яценко Ю.О. Удосконалення підходів до визначення міжбюджетних трансфертів вирівнювання в Україні / Ю.О. Яценко // Фінанси України. –2012. – № 11. – С. 72-83.
61. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/pro-sfs-ukraini/zavdannya--funktsii/>
62. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

63. Офіційний сайт Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://www.ibser.org.ua/news/558/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Аналіз показників зростання місцевих бюджетів за 2014–2018 рр.

Показник	Рік				
	2014	2015	2016	2017	2018 (прогноз)
Частка власних доходів місцевих бюджетів (загальний фонд) у ВВП, %	5,1	5,1	6,2	6,7	7,1
Власні доходи місцевих бюджетів, млрд. грн.	68,6	98,2	146,6	192,7	231
Частка місцевих бюджетів (з трансфертами) у Зведеному бюджеті України, %	х	45,6	47,5	51,2	51,5
Частка місцевих податків та зборів у власних доходах місцевих бюджетів (загальний фонд), %	0,7	26,6	28,8	27,3	30,0

Джерело: [61]